

Nederlandse Kastelenstichting

Jaarverslag 2013

Nederlandse kastelenstichting

Markt 24
3961 BC Wijk bij Duurstede
T 0343 578 995
F 0343 591 403
E info@kastelen.nl
■ www.kastelen.nl
■ www.kastelenbeeldbank.nl

Jaarverslag 2013

Afbeelding voorzijde: Kasteel Loenersloot te Loenersloot (Utrecht). Foto Peter van der Wielen, 2011.

Ontwerp en vormgeving: Alphons te Beek.

© Nederlandse Kastelenstichting, Wijk bij Duurstede, 2014

Inhoudsopgave

Inleiding	■	5
Huisvesting	■	6
Kenniscentrum - Wetenschap en educatie	■	6
1 Organisatie en Donateurs	■	7
Bestuur, medewerkers en vrijwilligers	■	7
Financiën	■	7
Begunstigers	■	7
Excursies	■	7
2 Publiekprojecten	■	10
Dag van het Kasteel	■	10
Televisieserie Provincie Utrecht	■	10
Kleine Reeks	■	10
Film Loenersloot	■	11
Kastelenapp	■	11
Europa project	■	11
Samenwerking Provinciale Kastelenstichtingen	■	11
3 Werkgroep Bedreigde Kastelen en Buitenplaatsen	■	12
4 Wetenschappelijke projecten	■	13
Kastelencanon	■	13
Locatiekeuze voor buitenplaatsen	■	14
Synthese onderzoek Kasteelruïnes	■	14
Promotie Hermans	■	14
Samenwerking RUG	■	14
Overige begeleiding studenten	■	14
Archeologische collecties	■	15
Collectie Renaud	■	15
Kastelenstudiegroep	■	15
5. Extern overleg en congressen	■	16
Mariaplaatsoverleg	■	16
Europäisches Burgen Institut	■	16
Congressen en studiedagen	■	16
6 Publicaties, bibliotheek en documentatie	■	17
Bibliotheek	■	17
Digitale Nieuwsbrief	■	17
Rapportages	■	17
Gelders Kastelenboek	■	17
Kasteelkatern	■	17

7. Bestuur, personeel, vrijwilligers en stagiairs	■	18
Bestuur	■	18
Wetenschappelijke adviseurs	■	18
Het kantoor, personeel	■	18
Werkgroep bedreigde Kastelen en Buitenplaatsen	■	18
Vrijwilligers	■	18
Stagiairs	■	19

Inleiding

Kastelen en historische buitenplaatsen, vaak omringd door tuinen en parken van hoge historische kwaliteit, hebben betekenis omdat zij de ontstaans- en gebruiksgeschiedenis van ons landschap verbeelden. Kastelen en buitenplaatsen verwijzen in hun fysieke vorm ook naar historische ontwikkelingen op sociaal, politiek en juridisch gebied. Bovendien vormen ze in bepaalde gevallen ook een tastbare connectie met historische personen en gebeurtenissen. Zij hebben daarnaast ook grote recreatief-toeristische waarde voor honderdduizenden bezoekers.

De Nederlandse Kastelenstichting (NKS) werkt vanuit de overtuiging dat de betekenis van kastelen en historische buitenplaatsen voor de Nederlandse samenleving groot is en dat dit culturele erfgoed (nog) niet voldoende op waarde wordt geschat.

De NKS streeft ernaar kennis over kastelen en historische buitenplaatsen te vergaren, te bewaren en te verspreiden. We werken met deze kennis aan het vergroten van het draagvlak voor het behoud van kastelen en buitenplaatsen en een goed gebruik ervan. We hopen dat het daarmee voor individuele eigenaren, bewoners en gebruikers makkelijker wordt om tot een verantwoorde benutting en ontwikkeling van hun cultureel erfgoed te komen, waarmee hun inspanningen ook kunnen bijdragen aan langjarige instandhouding.

Er zijn voldoende redenen om ons zorgen te maken over de instandhouding van kastelen en historische buitenplaatsen inclusief het bijbehorende historische groen op de lange duur. Het onderhoud is buitengewoon kostbaar en private middelen schieten soms tekort. De effecten daarvan worden versterkt door teruglopende overheidsbijdragen. In het zoeken naar andere 'verdienmodellen' moeten eigenaren bewegen op een zeer concurrerende markt. Er zijn vele partijen, die streven naar vergroting van inkomsten. Altijd moet worden bedacht dat behoud van de cultuurhistorische waarde centraal moet staan.

De mogelijkheden van de NKS zijn op zich zelf volstrekt onvoldoende om het tij te keren. We werken daarom graag samen met organisaties die ook werken vanuit de betekenis van kastelen en historische buitenplaatsen. Dat doen we bijvoorbeeld met de Federatie Instandhouding Monumenten (FIM), Mariaplaatsoverleg, KNOB, Heemschut, Nederlandse Tuinenstichting, universiteiten, bouwhistorische en archeologische bureaus, vrij gevestigde wetenschappers en natuurlijk kastelenorganisaties in binnen- en buitenland, met name het Europäisches Burgen Institut.

In 2013 hebben we in het bijzonder samenwerking gezocht met de Federatie Particulier Grondbezit (FPG) en de Vereniging Particuliere Historische Buitenplaatsen (VPHB). De vertegenwoordigers van NKS, FPG en VPHB zijn het eens over nut en noodzaak van verdere samenwerking en krachtenbundeling. Daaraan ligt ten grondslag de kernvraag wat de drie organisaties bindt: het belang van behoud en beheer van de cultuur- en groenhistorische objecten waartoe zij zijn opgericht.

Geconstateerd is dat er geen landelijk platform bestaat, terwijl een vruchtbare ontmoeting tussen samenleving, overheden en eigenaren/beheerders vraagt om een gewogen en gebundelde inzet vanuit eigenaren/beheerders.

Daarnaast is een groeiende behoefte vastgesteld onder zowel eigenaren en beheerders als bij de organisaties zelf aan informatie, data en uitwisseling van ervaringen. Er zijn vele initiatieven op alle niveaus ten behoeve van landgoederen, buitenplaatsen en kastelen. De organisatorische versnippering is enorm waardoor waardevolle informatie en ervaring onvoldoende wordt gedeeld.

In gezamenlijkheid streven de drie organisaties ernaar om op landelijk niveau - collectief en individueel - eigenaren en beheerders beter in staat te stellen hun bezit te continueren, te bewaren en te ontwikkelen. Om dit te bewerkstelligen, onderkennen de NKS, VPHB en FPG het belang om de hiervoor benodigde middelen in de toekomst zeker te stellen. Zij realiseren zich dat de wijze waarop middelen in de komende jaren kunnen worden verkregen op een andere manier zal plaatsvinden. Dit wordt versterkt door de nieuwe dynamiek in de maatschappij van een kleinere overheid, minder subsidies, vitalere samenleving en meer eigen

verantwoordelijkheid. Zij verwachten een toekomst waarbij de samenleving en de markt steeds meer aan zet zijn. Dit vereist (a) meer kennis van zaken om ook in maatschappelijke/commerciële wereld succesvol te zijn en (b) een organisatie die dit naast de bestaande activiteiten, aankan.

Voor de NKS was en is het motto 'versterken van de eigen organisatie en de eigen activiteiten om des te beter te kunnen samenwerken'. 2013 was een jaar van transitie; we hebben veel energie gestopt in het consolideren en verbeteren van de bestaande activiteiten, in positiebepaling en in bestuurlijke vernieuwing. We staan er beter voor dan een jaar geleden. Tegelijkertijd blijft er veel te doen, ook omdat we de ambitie hebben om de effectiviteit van onze bijdragen aan behoud en een verantwoorde ontwikkeling van kastelen en historische buitenplaatsen te vergroten.

In 2013 traden drie van de vijf bestuursleden terug omdat zij voor de maximale statutaire zittingsduur deel hadden uitgemaakt van het bestuur. Drie nieuwe leden traden aan.

Huisvesting

Helemaal aan het einde van het jaar kwam een eind aan de onzekerheid over de toekomstige huisvesting van kantoor en archief van de NKS. In het gemeentehuis van Wijk bij Duurstede aan de Karel de Grotestraat werd geschikte ruimte gevonden: een grote kantooruimte annex bibliotheek en een aparte vergaderzaal. In de archiefruimte naast het Regionaal Historisch Centrum Zuidoost Utrecht kan een groot deel van het NKS-archief worden opgeslagen. Deze nieuwe huisvesting zal in april van 2014 worden betrokken.

Kenniscentrum – Wetenschap en educatie

Opnieuw zijn in 2013 verschillende stages en onderzoekstrajecten aangeboden. Deze bieden studenten mogelijkheden om in het veld werkzaam te zijn, wetenschappelijk onderzoek uit te voeren en een netwerk op te bouwen, en maakt het voor de stichting mogelijk om maatschappelijk relevant onderzoek uit te laten voeren en te presenteren.

De medewerkers verzorgden diverse wetenschappelijke bijdragen in binnen- en buitenland, schreven artikelen, woonden symposia en congressen bij, hadden zitting in wetenschappelijke gremia en voorzagen veel instellingen en individuen van advies.

1. Organisatie en donateurs

Bestuur, medewerkers en vrijwilligers

De medewerkers hebben een grote inzet geleverd. Met vernieuwd elan, ondersteund door de onmisbare en bijzonder gewaardeerde inzet van een tiental vrijwilligers, is gewerkt aan de vaste activiteiten en een aantal projecten.

Het bestuur maakte een wisseling door. De tijdelijke voorzitter jhr. mr. R.F.R.M. van Rijckevorsel gaf in mei de voorzittershamer over aan drs. C.J. Kalden. De penningmeester, mr. J.A. Moolenburgh bleef aan. De heren Verburg en Geytenbeek namen eveneens afscheid van het bestuur. Drie nieuwe bestuursleden traden aan: mr. drs. R.J. van der Flier als secretaris en mw. drs. W. Landewé en de heer jhr. drs. J.F.R. de Weichs de Wenne als lid.

Van de vrijwilligers namen de heer R. Bergmans en mw. L. Stroband-Heinemann na vele jaren met veel succes de excursies te hebben verzorgd, afscheid. De NKS heeft veel aan hun enorme inzet te danken. Ze werden opgevolgd door de dames E.G.M. Verbeek en M.A. Hullegie.

Ter voorbereiding op de aanstaande verhuizing naar een kleiner kantoor is het eigen archief herordend en is gewerkt aan het verder inventariseren en opschonen van de collecties en documentatie.

Financiën

De financiële situatie van de stichting is verbeterd door de wijziging in de organisatie in 2012 en het doorvoeren van een aantal bezuinigingen. Die kwamen tot stand door kritisch naar de uitgaven te kijken en waar mogelijk te kiezen voor goedkopere alternatieven.

Voor het uitvoeren van projecten zijn nog steeds subsidies en sponsorgelden noodzakelijk. Dat is een tijdrovende bezigheid. Donatus was bereid om als hoofdsponsor voor de Dag van het Kasteel op te treden en voor een enkel project kon nog subsidie worden verworven. Het Kastelenlexicon Zeeland kon worden afgerond met subsidie van de Provincie Zeeland.

Tijdens het boekjaar mochten wij bericht ontvangen dat wij bij twee nalatenschappen tot mede-erfgenaar waren benoemd. De erfenissen vormen een welkome versterking van de financiële positie van de stichting.

Begunstigers

Opnieuw nam het aantal donateurs licht af, ondanks 26 nieuwe aanmeldingen. We sloten het jaar af met 774 donateurs en 118 leden voor het leven. Naast de folder probeerden we via de NKS-website veel aandacht voor kastelen, buitenplaatsen en de NKS te genereren. Voor de nieuwe website zijn de randvoorwaarden opgesteld. Tegelijk is besloten de huisstijl aan te passen, evenals het tijdschrift. Daartoe zijn offertes aangevraagd bij vormgevers en webbouwers. De verwachting is dat de nieuwe website in de zomer van 2014 online is.

Excursies

De eerste excursie van 2013 bracht de ruim 40 deelnemers op zaterdag **13 april** naar Kasteel Ammersoyen in Ammerzoden aan de Maas. Het is een indrukwekkende burcht gelegen op een dubbel omgracht terrein en bestaat uit vier vleugels met ronde hoektorens om een binnenplein.

Het kasteel is één van de best bewaarde middeleeuwse kastelen, gebouwd in de eerste helft van veertiende eeuw, waarschijnlijk in opdracht van Arent van Herlaer. Na een brand werd het kasteel tussen 1640–1667 herbouwd in opdracht van Thomas Walraven van Arkel. In de negentiende eeuw werd het interieur ingrijpend gewijzigd in neogotische stijl door Arthur baron van Woelmont. In de Tweede Wereldoorlog liep de

burcht zware schade op, zodat een grondige restauratie noodzakelijk was. Tegenwoordig is het kasteel in handen van Geldersch Landschap en Geldersche Kasteelen.

Na ontvangst met koffie hield de heer Alois van Doornmalen, die bij prof. H.L. Janssen zal promoveren op het geslacht Van Herlaer, een lezing over de (bouw)geschiedenis van het kasteel in de Ridderzaal, waarna het kasteel uitgebreid werd bezichtigd.

Ammersoyen, Ammerzoden (Gelderland).

De excursie naar Buitenplaats Vreedenhorst, gelegen bij Vreeland aan de Vecht, vond plaats op de zonnige zaterdag van **27 april** voor een 30-tal begunstigers. Vreedenhorst is een kleine historische buitenplaats die dateert uit de achttiende eeuw.

Het witgepleisterde huis is rechthoekig met een asymmetrische voorgevel en een dwarshuis aan de achterzijde. Het huis is gebouwd op de plek van een eerder huis, getuige de duidelijk oudere overwelfde kelder. De laatste jaren is het grondgebied van de buitenplaats uitgebreid en door de eigenaren ingericht als landschapspark met historische en moderne elementen zoals hoogstamboomgaard, inheems bos, hakhout, sloten en bloemrijk grasland. Het landgoed vormt een verbinding tussen het plasseengebied en de Vecht. Het gezelschap werd door gastheer Kees Beelearts van Blokland ontvangen bij de zelfgebouwde 'schuur' met koffie en thee. Na een inleiding en een rondleiding werd het bezoek afgesloten met een borrel.

De dagtocht van **23 mei** 2013 bracht de deelnemers naar Slot Doddendael in Ewijk, Kasteel Hernen in Hernen en naar de ruïne van kasteel Batenburg.

Allereerst werd het vlak aan de Waal gelegen veertiende-, deels vijftiende-eeuwse Slot Doddendael bezocht. De geschiedenis van dit compacte slot gaat terug tot 1332. Vele families hebben sindsdien het slot bewoond, waarvan de Westfaalse familie Von Stepraedt een belangrijke rol heeft gespeeld bij de bouw en herstel van het slot. De deelnemers aan de excursie werden ontvangen met een kopje koffie/thee waarna een inleiding over de geschiedenis van het slot door de heer J.W. 't Hooft volgde, naast een rondleiding door de diverse vertrekken. De lunch vond plaats in restaurant Sterrebosch in Wijchen tegenover Kasteel Wijchen. Vervolgens werd het middeleeuwse Kasteel Hernen in Hernen gezocht. De geschiedenis van dit kasteel begint met de bouw van een grote vierkante woontoren en een ommuurd binnenterrein, waarna later aan de binnenzijde van de ommuring woonruimten werden gebouwd. In de vijftiende eeuw werd in de zuidwesthoek nog een ronde toren toegevoegd. Na een toelichting en een rondleiding kon ieder op eigen gelegenheid dwalen door de overige ruimten en door de moestuin, boomgaarden en het park. Na Hernen volgde een bezoek aan het kleine kasteelstadje Batenburg. Het aan de Maas gelegen stadje toont als een openluchtmuseum met zijn historische huizen en boerderijen en als belangrijkste onderdeel de ruïne van Kasteel Batenburg uit het mid-

den van de twaalfde eeuw, die in 1795 definitief werd verwoest. De beheerder van de ruïne, de heer Strik, gaf een rondleiding door de omgrachte ruïne waarna de St. Viktorkerk werd bezocht.

Op zaterdag **15 juni** werd een bezoek gebracht aan het particulier bewoonde Gunterstein in Breukelen. Gunterstein ligt op de rechteroever van de Vecht recht tegenover het dorp Breukelen. De allereerste bebouwing stamt waarschijnlijk uit de dertiende eeuw. Het huidige Gunterstein verrees in 1680 in opdracht van Magdalena Poulle op de oude fundamenten. Het ontwerp van het herbouwde huis wordt toegeschreven aan Adriaan Dortsman.

Na een welkomstwoord op het bordes door de bewoners, de heer en mevrouw Koole-Quarles van Ufford, werd in twee groepen een rondleiding verzorgd door het huis en het parkbos. Het huis onderging recent een zeer uitgebreide restauratie waaraan veel onderzoek vooraf ging. De oorspronkelijke geometrische tuin uit 1680 werd omstreeks 1793 veranderd in een vroege landschapstijl. Afgesloten werd onder het genot van het fameuze eigen appel/perensap.

Gunterstein, Breukelen (Utrecht).

De laatste excursie van het seizoen 2013 vond plaats op **29 juni** naar het recent gerestaureerde Kasteel Loenersloot in Loenersloot. Het kasteel is een imposant bouwwerk dat omgeven wordt door een brede slotgracht en recentelijk uitgebreid bouwhistorisch is onderzocht. De ronde donjon torent boven alles uit en dateert mogelijk uit de dertiende eeuw. In de eeuwen daarna werd het kasteel uitgebreid met woonruimten aan de oost- en zuidzijde. Vooral in de achttiende eeuw is het gebouw ingrijpend gewijzigd en ingericht als buitenhuis, waarbij het kasteelkarakter wel behouden bleef.

De deelnemers aan de excursie werden ontvangen met koffie en thee in de fraaie tuinkamer. Paul Vesters van het Utrechts Landschap, beheerder van het kasteel, hield een inleiding over de geschiedenis, bouwgeschiedenis en restauratie van het kasteel. Vervolgens werd de groep gesplitst voor een bezoek aan het huis, met prachtige interieurs en stucplafonds. Het trappenhuis wordt opgesierd door een grote serie familieportretten. Tot slot werd de enorme zolders bezocht en werd de toren beklommen. Na de lunch in de tuinkamer wisselden de groepen en werd het achttiende-eeuwse landschappelijke parkbos bezocht onder leiding van de boswachter.

2. Publiekprojecten

Dag van het Kasteel

Thema dit jaar was: *Oranje Boven. Twee eeuwen koninkrijk en koninklijk huis*. De kroning van Willem Alexander was een toevallige, maar zeer passende versterking van het gekozen thema. Het aantal deelnemende kastelen en buitenplaatsen bedroeg zestig. Financieel werd de dag mede mogelijk gemaakt door hoofdsponsor Donatus. In de media werd veel aandacht besteed aan deze Dag van het Kasteel, zowel in kranten, tijdschriften, op de radio en op internet. Dat maakte dat, ondanks het mindere weer, er toch weer zo'n 40.000 getelde bezoekers deelnamen aan deze geslaagde dag. Aangezien de telling gebaseerd is op aantallen geleverd door iets meer dan de helft van de deelnemende kastelen, is een schatting van een totaal aantal bezoekers van 60.000 waarschijnlijk aan de conservatieve kant.

Televisieserie Provincie Utrecht

De lang geplande tv-serie, een samenwerkingsverband met Landschapergoed Utrecht en RTV Utrecht, kon in 2013 eindelijk van start gaan. Er komen in totaal vier afleveringen, waarbij in elke aflevering een buitenplaats in het Utrechtse centraal staat. Gekozen is voor de buitenplaatsen De Wiers in Nieuwegein, Vollenhoven in Zeist, Vreedendorst in Vreeland en Sandwijck in De Bilt. Allereerst werden door Fred Vogelzang, wetenschappelijk medewerker NKS, werkbezoeken afgelegd, waarbij de buitenplaats werd bekeken en afspraken met de eigenaar werden gemaakt. Vervolgens leverde de NKS achtergrondinformatie aan, op basis waarvan de producent/regisseur een scenario opstelde. Dit scenario werd daarna door de NKS kritisch becommentarieerd en aangevuld. Op drie locaties zijn reeds opnamen gemaakt, de vierde locatie volgt in 2014. Daarna worden de afleveringen gemonteerd. Uitzendperiode is mei/juni 2014.

Kleine Reeks

In Ede is een stichting opgericht om de uitgave van een boekwerk over de buitenplaats Kernhem mogelijk te maken. De stichting houdt zich bezig met de fondsenwerving, de NKS coördineert het onderzoek en is verantwoordelijk voor de redactie.

Loenersloot, Loenersloot (Utrecht).

De mogelijke uitgaven over Doddendaal en Heeze zijn door de crisis stilgelegd. Wel lopen er nog gesprekken met de eigenaren van Herinckhave voor een uitgave. Ook met Slot Haamstede zijn onderhandelingen over een uitgave geopend.

Film Loenersloot

Het Utrechtse kasteel Loenersloot is enkele jaren geleden in beheer gekomen bij Utrechts Landschap. Een uitgebreide renovatie volgde. Die renovatie is op film vastgelegd en UL en een van de huidige bewoners van het kasteel besloten daarvan een publieksfilm van 60 minuten te produceren. De NKS werd gevraagd om voor deze film voice-over teksten te schrijven en in te spreken. De film is beschikbaar op DVD.

Kastelenapp

In 2013 lanceerde de NKS het plan om een app te produceren met informatie over kastelen. De app heeft als doel voor alle geïnteresseerden zowel inhoudelijke als bezoekinformatie te bieden over kastelen en buitenplaatsen in Nederland. Er werd daartoe subsidie aangevraagd en deels verkregen. Door de ontwikkeling van plannen voor een nieuwe huisstijl en website is het kastelenapp-project daarin nu als onderdeel opgenomen en doorgeschoven naar 2014.

Europaproject

Aan het eind van 2013 is, evenals in 2012, onder leiding van het Europäisches Burgen Institut in Braubach (D) gewerkt aan een aanvraag bij de EU-project voor een groot kastelenproject gericht op het brede publiek, waarbij 15 partijen uit tien EU-landen betrokken zijn. Een belangrijke rol in het project speelt het kastelenlexicon.

Samenwerking Provinciale Kastelenstichtingen

Er zijn gesprekken geweest met de kastelenstichtingen van Utrecht en Overijssel over samenwerking. Met Utrecht zal dat leiden tot een gezamenlijk symposium in april 2014. Met Overijssel is een adviesgesprek gevoerd en verkennen we de mogelijkheden voor samenwerking op publicitair gebied. Met de Stichting Geldersch Landschap en Geldersche Kastelen vond regelmatig uitwisseling van kennis en informatie plaats. Het bestuur van de NKS zet in de komende jaren in op intensivering van de contacten tussen provinciale kastelenstichtingen en de NKS.

3. Werkgroep Bedreigde Kastelen en Buitenplaatsen

Na de oprichting van de Werkgroep Bedreigde Kastelen en Buitenplaatsen in 2012, was 2013 een jaar van verkenning en voorzichtige consolidatie. De Werkgroep kreeg in 2013 een meer uitgewerkte doelstelling, waarbij het vergroten van draagvlak voor behoud van Nederlandse kastelen en buitenplaatsen centraal staat.

Deze doelstelling kreeg in 2013 ook daadwerkelijk handen en voeten doordat informatie over bedreigingen van kastelen en buitenplaatsen werd gedeeld met geïnteresseerden in het onderwerp. Onderwerpen die aan de orde kwamen in het afgelopen jaar:

- Het eindrapport Jaar van de Historische Buitenplaats
- Het besluit van de Rijksgebouwendienst om 34 belangrijke monumenten te koop te zetten, waaronder kastelen en buitenplaatsen
- Kasteel Kinkelenburg
- Kasteel Brederode
- Kasteel Groeneveld
- Kasteel Rijswijk
- Kasteel Loon op Zand
- Huis Doorn
- Groot Bijsterveld te Oirschot
- Kasteel Gemert
- Huis Ootmarsum

Via *social media* als LinkedIn en Facebook werden bedreigde kastelen en buitenplaatsen onder de aandacht gebracht van verschillende 'volgers'. De meeste lezers, 327, trok een bericht op 11 oktober over het bedreigde kasteel Rijswijk. De reacties vanuit de digitale media op de bedreiging van het kasteel hebben veel aandacht van de landelijke en regionale pers tot gevolg gehad, waardoor de landelijke overheid zich bewust is geworden van de waarde van het kasteel.

Ook meer traditionele media werden ingezet om het publiek te bereiken. De Werkgroep publiceerde in *Kasteelkatern* en leverde kopij aan voor de digitale nieuwsbrief van de NKS.

Het voornemen om Nederlandse gemeenten op de hoogte te brengen van het bestaan van de Werkgroep werd niet uitgevoerd, omdat besloten werd dat de primaire taak van de Werkgroep het creëren van draagvlak bij en het informeren van het brede publiek en organisaties over bedreigde kastelen en buitenplaatsen is en niet zozeer het maken van beleid als het gaat om deze monumenten.

Gebleken is dat het volgen van de verschillende ontwikkelingen rondom bedreigde kastelen en buitenplaatsen en het vergaren van kennis en informatie op dit gebied relatief meer tijd kost dan gedacht. De Werkgroep, die in 2012 bestond uit voldoende leden, raakte in 2013 een aantal actieve leden kwijt. Hierdoor konden ook andere plannen niet worden uitgevoerd, zoals de organisatie van een studiedag over bedreigde kastelen en buitenplaatsen.

In november werd een vacature geplaatst voor een werkervaringsstage in deeltijd om dit probleem te onderkennen, de ontwikkelingen goed te kunnen blijven volgen en contact te kunnen houden met het publiek. In december werd erfgoeddeskundige Janneke van Dijk MA bereid gevonden om deze stage te vervullen.

Op verzoek van een plaatselijke partij en Nederlandse tuinenstichting en Heemschut is door de NKS een analyse en inhoudelijke waardestelling gemaakt van de omgeving van het kasteel Arcen, die door de nieuwbouw van multifunctioneel cultuurcentrum ernstig wordt bedreigd. Deze analyse en waardestelling is in december 2013 uitgevoerd door Ben Olde Meierink. Het ligt in de bedoeling dat de NKS vaker als externe inhoudelijk deskundige partij zal optreden.

4. Wetenschappelijke projecten

Kastelenlexicon

Het kastelenlexicon is een omvangrijke digitale kastelendatabase waarin de gegevens zijn opgenomen van ongeveer 2500 bestaande, gedeeltelijk bewaarde en verdwenen kastelen. Het grootste deel van het kastelenlexicon bestaat uit objecten waarvan monumentgegevens, archeologische gegevens, basisgegevens, literatuur etc. zijn genomen. De data zijn zeer waardevol voor planologische beslissingen, zeker sinds 1 januari 2012 de cultuurhistorie een verplicht onderdeel is van de bestemmingsplannen. Ook zijn de gegevens een belangrijke ondersteuning bij initiatieven tot het behoud van kastelen en in het bijzonder van kasteelterreinen. Daarnaast zijn de gegevens belangrijk voor het wetenschappelijk onderzoek, nu ze vlakdekkend beschikbaar zijn voor onderzoekers.

Met financiële ondersteuning van de Provincie Zeeland werkte de NKS samen met de Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland te Middelburg aan de voltooiing van het Kastelenlexicon provincie Zeeland. Dit lexicon is een deelproject van het Kastelenlexicon Nederland. In een eerdere fase werden ruim 100 kastelen in Zeeland beschreven. De werkzaamheden leverden nieuwe inzichten op, waardoor een deel van de toen geplande beschrijvingen niet volledig kon worden afgerond en bovendien het aantal te beschrijven kastelen werd uitgebreid. Dit noopte tot een vervolgproject, waarin nog eens 150 mogelijke objecten dienden te worden onderzocht. Daartoe werd een nieuwe subsidieaanvraag ingediend, die in september 2010 werd toegekend. Deze subsidie werd in augustus 2013 door de provincie Zeeland nog verhoogd. Uitgaande van de Basisregistratie Zeeland die in 2011 door de NKS werd uitgevoerd, hebben de heren J. Kuipers en de archeoloog drs. J. Jongepier een honderdtal objecten beschreven. In 2013 heeft prof. dr. P. Hendriks, kenner van de middeleeuwse geschiedenis van Zeeland, de historische rubrieken van de formulieren van het Lexicon Zeeland gecontroleerd en aangevuld. De redactie werd gevoerd door de NKS. In oktober waren de laatste formulieren door de medewerkers van het SCEZ ingevuld. Deze werden in de periode oktober-december door Marjolijn Saan, medewerker NKS en Wendy Landewé, bestuurslid NKS, gecontroleerd en klaargemaakt voor publicatie.

De data van het kastelenlexicon betreffende de provincie Gelderland waren de basis van het in september 2013 bij de uitgeverij Matrijs verschenen *Kastelen in Gelderland*. Alle objecten uit het kastelenlexicon tot het jaar 1600 zijn in een meer of minder uitgebreide vorm in het boek opgenomen.

Dit jaar werd door de vrijwilliger John Wendrich gewerkt aan de provincie Limburg. Inmiddels is de noordelijke helft van de provincie Limburg voltooid en door de redactie gecontroleerd.

Door ziekte van drs. Hans van de Heuvel is de aanvulling en actualisering van de provincie Friesland vertraagd. Door ICT-deskundige Martijn van der Kaaij is samen met de redactie en de bureaucoördinator gewerkt aan een presentatievorm, die deel zal gaan uitmaken van de nieuwe website, die in 2014 online zal komen. Dan zal een groot deel van de database op internet toegankelijk zijn. De ligging van objecten is op Google-Maps vastgelegd. Hierdoor is het mogelijk de verspreiding van kastelen in samenhang met de omgeving te bestuderen.

De coördinatie van het project was in handen van Ben Olde Meierink, hoofd wetenschappelijk onderzoek NKS, de bureaucoördinatie bij Marjolijn Saan, wetenschappelijk medewerker NKS, tijdens haar ziekte waargenomen door Wendy Landewé en Martien Verdenius, officemanager NKS.

De redactie, bestaande uit Hans Janssen (voorzitter), Ben Olde Meierink, Taco Hermans, Hans Janssen, Wendy Landewé en Marjolijn Saan, kwam maandelijks bijeen. In de drie laatste maanden van het jaar is door de redactieleden alle aandacht gericht op de provincie Zeeland.

Locatiekeuze voor buitenplaatsen

Iris Koppert voerde een onderzoek uit naar de landschappelijke factoren die een rol spelen bij de keuze voor de locatie van de Nederlandse buitenplaatsen. Een uitgebreid literatuuronderzoek toonde aan, dat veel publicaties redeneren vanuit de bestaande situatie, zonder de contemporaine bronnen te gebruiken. Dit onderzoek wordt begin 2014 afgerond en zal leiden tot een NKS-rapportage.

Synthese onderzoek Kasteelruïnes

Het groots opgezette onderzoek onder omwonenden van kasteelruïnes is door de begeleiders van de Universiteit Utrecht samengebracht in een synthese. Die synthese is in rapportvorm vastgelegd. Dat rapport komt in 2014 digitaal beschikbaar. Een samenvatting van de resultaten is gepubliceerd in *Kasteelkatern*. Uitgebreidere publicatie zal elders plaatsvinden.

Promotie Hermans

Een bijzonder moment voor de NKS was de promotie van redactielid van het kastelenlexicon en wetenschappelijke adviseur ir. T. Hermans aan de Universiteit Leiden op een proefschrift over woontorens in Nederland. Als promotor trad onder meer op prof. drs. H.L. Janssen, de andere wetenschappelijk adviseur van de NKS.

Samenwerking RUG

Door de NKS in persoon van Ben Olde Meierink is in mei 2014 een gastcollege gegeven over 'de architectuur van het adellijke buitenhuis in de Republiek', in de kader van de collegereeks Historische Buitenplaatsen en Landgoederen van de leerstoel Buitenplaatsen en Landgoederen aan de Universiteit Groningen. Deze inhoudelijke samenwerking tussen NKS en RUG zal worden gecontinueerd en uitgebreid.

De Groningse masterstudente archeologie Diana Spiekhout (RUG) heeft zich in 2013 voor haar masterscriptie bezig houden met de verdwenen kastelen in het Gorecht van Groningen in de periode twaalfde-veertiende eeuw, dat mede door de NKS werd begeleid. Er vond een intensieve interactie met het Kastelenlexicon plaats. Vanaf september is zij aangesteld als wetenschappelijke medewerker aan de RUG met de opdracht een proefschrift te schrijven over de kastelen in het Oversticht. Hierbij speelt het kastelenlexicon een belangrijke rol. Als haar promotor zal optreden prof. dr. T. Spek terwijl Ben Olde Meierink vanwege de NKS de komende jaren bij de inhoudelijk begeleiding van het onderzoek betrokken zal zijn.

Ben Olde Meierink maakt ook deel uit van het Kerngroep Landschapshistorisch onderzoek Twente onder leiding van prof. dr. T. Spek van het Instituut voor Landschapsonderzoek Groningen. Naast promovendi nemen andere wetenschappelijke onderzoekers deel aan dit onderzoek. Het project is een pilot voor de samenwerking van wetenschappelijke onderzoekers en de regionale onderzoekers van een bepaalde regio. Naast twee bijeenkomsten bij de Vereniging Oudheidkamer Twente werden de kasteellocaties Duivelshof, Hunnenborg en Singraven bezocht.

Overige begeleiding studenten

Het onderzoek over Kasteelplaatsen in Utrecht van Eline van Rossum, UvA, werd door ziekte vertraagd, maar gaat gestaag verder. Marlous Diederiks, UU, deed een vervolgonderzoek naar kasteel IJsselstein als lieu de memoire. Diverse stagiaires en studenten vroegen informatie over mogelijkheden voor onderzoek. Dat zal in 2014 leiden tot nieuwe stages.

Archeologische collecties

Evelyn Kornalijnslijper student Archeologie te Deventer zette haar onderzoek naar archeologische collecties in kasteelmusea voort. Ze ondervroeg daartoe medewerkers en bezoekers van een aantal kasteelmusea. Afronding was in 2013 verwacht, maar wegens ziekte heeft ze haar studie moeten opgeven.

Collectie Renaud

Na het overlijden van de eerste hoogleraar Kastelenkunde, dr. Jaap Renaud, erfde de NKS een groot deel van zijn professionele archief. Dat archief is aangeleverd in tientallen verhuisdozen, die ruwweg waren geordend. Daarvan is mede dankzij grote inspanning van de vrijwilliger Jan Voets nu een meer gedetailleerde inhoudsopgave samengesteld. Op basis daarvan wordt besloten op welke wijze deze collectie beter toegankelijk gemaakt kan worden. De collectie is het afgelopen jaar regelmatig geraadpleegd.

Kastelenstudiegroep

De Kasteelstudiegroep is een informeel overleg van archeologen, historici, bouwhistorici en mediëvisten die betrokken zijn bij het kastelenonderzoek in Nederland. Bij de organisatie is de NKS sinds 2005 nauw betrokken. Ben Olde Meierink hield op de driemaandelijkse studiemiddagen regelmatig een presentatie van actuele zaken en door NKS uitgevoerd onderzoek. Daarnaast werden regelmatig excursies gehouden. Door de Kasteelstudiegroep en *Aedificum Forte* werd in juni Huis Drunen (NB) bezocht en voor het eerst een nieuwe vorm van kasteelsiteonderzoek uitgevoerd: een gezamenlijke analyse ter plaatse, met direct daarop volgend een gezamenlijke rapportage, aanvullend literatuur- en bronnenonderzoek en verslaglegging. Het verslag is gepubliceerd in *Het Brabantse Kasteel*.

5. Extern overleg en congressen

Mariaplaatsoverleg

Het Mariaplaatsoverleg is een informeel overleg onder voorzitterschap van de KNOB dat sinds ongeveer tien jaar samenkomt in Utrecht op de Mariaplaats, waarin landelijke erfgoedinstellingen en verenigingen als Menno van Coehoorn, Vereniging van Bouwhistorici, Cascade 87, Stichting het Nederlandse Interieur, NKS en anderen deelnemen. Het overleg is in 2013 niet bijeengekomen.

Europäisches Burgen Institut

Ben Olde Meierink heeft zitting in het Kuratorium van het Europese Burgen Institut in Braubach. Met dit instituut wordt intensief samengewerkt, waaronder bij het kastelenlexicon en internationale subsidieaanvragen. Ben Olde Meierink heeft bovendien zitting in het dagelijks bestuur van de wetenschappelijke raad van de zustervereniging, de Deutsche Burgen Verein, waarin een tiental landen is vertegenwoordigd. Hij is vanuit deze positie nauw betrokken bij het project Ebidat, een Europese kastelendatabank, waaraan ook vanuit het Kastelenlexicon Nederland een bijdrage is geleverd. De NKS was ook actief betrokken bij het congres in maart 2013 over verdedigingselementen van kastelen in Goslar.

Congressen en studiedagen

In mei vond in Bonn een congres van de Wartburggesellschaft plaats over burchten in het laagland. Behalve verschillende leden van de Kasteelstudiegroep namen de heren Janssen en Olde Meierink deel aan dit congres.

Op 6-7 juni organiseerde de Duits-Nederlandse Kring voor Adelsgeschiedenis in het Erbdrostenhof in Münster het Symposium 'Selbstzeugnisse des Adels'. Ben Olde Meierink was bij de organisatie betrokken en bestuurslid Wendy Landewé hield op 6 juni de feestvoordracht over keizer Wilhelm II op Doorn.

Op 24 mei vond in Zwolle het Symposium 'Nieuwe beelden van de adel. Multidisciplinair adelsonderzoek in de laatste decennia' plaats. Bij dit door de Stichting Werkgroep Adelsgeschiedenis in samenwerking met de NKS georganiseerde symposium werd ondermeer onderzoek naar kastelen en onderzoek naar kasteelinterieurs en kasteeltuinen gepresenteerd.

Ben Olde Meierink trad als mee-lezer op voor het door het Oversticht uitgegeven boek over de Twentse fabriekantenbuitenplaatsen. Het boek werd gepresenteerd in juni 2013 op de buitenplaats Bellinckhof in Almelo, waar Fred Vogelzang een inleiding verzorgde. De hoofdauteur Marscha ten Damme schreef een samenvatting voor *Kasteelkatern*.

6. Publicaties, bibliotheek en documentatie

Bibliotheek

Net als voorgaande jaren zijn er ongeveer dertig monografieën toegevoegd aan de bibliotheek. Veel boeken worden verkregen als recensie-exemplaar. De boekencollectie Renaud is verder geïntegreerd in de bestaande documentatie, dit alles met behulp van vrijwilligers. De collectie kasteeldocumentatie wordt aangevuld via google-alert en door bijdragen van vrijwilligers. Het probleem blijft dat er zo'n groot aanbod van informatie is, dat niet alles binnen de beschikbare tijd kan worden verwerkt.

Digitale Nieuwsbrief

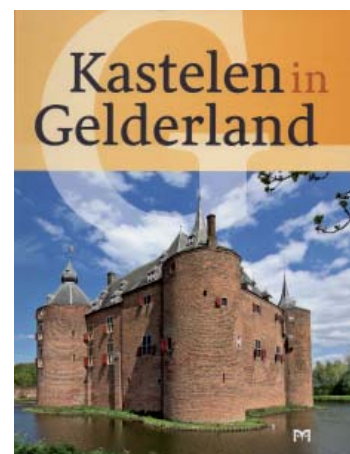
Vrijwilliger Grietje Henken stelde dit jaar opnieuw de digitale nieuwsbrief samen. Vijfmaal werd deze nieuwsbrief, met informatie over het werk van de NKS, ontwikkelingen rond kastelen en buitenplaatsen en toeristische en recreatieve informatie, aan de 2500 abonnees verzonden.

Rapportages

Het rapport over de mogelijkheden en onmogelijkheden van een kastelencanon is dit jaar afgerond en opge maakt. Het zal begin 2014 digitaal worden aangeboden.

Gelders Kastelenboek

In september verscheen het langverwachte boek *Kastelen in Gelderland*. De NKS-medewerkers Ben Olde Meierink en Fred Vogelzang verzorgden daarin zowel inleidende essays als diverse kasteelbeschrijvingen. De eerste werkte eveneens mee aan de beeldredactie en was met Taco Hermans betrokken bij de samenstelling van de gefaseerde kasteelplattegronden. Na Utrecht, Zuid-Holland en Limburg is dit het vierde moderne provinciale kastelenboek.

Kasteelkatern

Het tijdschrift van de NKS, *Kasteelkatern*, verscheen dit jaar weer vier maal, met een totale omvang van 80 pagina's. Het tweede nummer was traditioneel gewijd aan de Dag van het Kasteel. In december werd besloten de titel te wijzigen in *Kasteel&Buitenplaats*, om zo helder te communiceren dat de NKS zich zowel met kastelen als buitenplaatsen bezighoudt. Voor de inhoud maakt dat geen verschil omdat altijd al aandacht aan beide categorieën werd besteed. Ook zal het blad per nummer vier extra pagina's omvatten. Aan *Kasteelkatern* werken behalve de wetenschappelijk medewerkers van de stichting ook externe deskundigen mee. Daarnaast is het een platform voor stagiaires en afgestudeerden om hun onderzoek in artikelvorm te presenteren.

De website geeft een volledige lijst van publicaties door de medewerkers van de NKS.

7. Bestuur, personeel, vrijwilligers en stagiairs

Bestuur

Drs. C.J. Kalden	voorzitter
Mr. drs. R.J. van der Flier	secretaris
Mr. J.A. Moolenburgh	penningmeester
Mw drs. W. Landewé	lid
Drs. J.F.R. baron de Weichs de Wenne	lid

Wetenschappelijk adviseurs

Prof. drs. H.L. Janssen	emeritus-hoogleraar Materiële Cultuur van de Middeleeuwen in het bijzonder van de kastelen aan de Universiteit Leiden
Dr. D.B.M. (Taco) Hermans	senior onderzoeker instandhoudingstechnologie algemeen, glas en vensters, kastelen bij de afdeling instandhouding van de RCE

Het kantoor, personeel

Drs. B. Olde Meierink	hoofd onderzoek, coördinator SKLN, werkgroep bedreigde kastelen
Mw drs. M. Saan	bibliothecaris, bureaucoördinatie SKLN
Mw M. Verdenius	officemanager
Dr. F. Vogelzang	projectleiding, wetenschappelijk onderzoek, stagebegeleiding, eindredactie publicaties

Werkgroep Bedreigde Kastelen

Mw Janneke van Dijk MA	lid
Mw drs Wendy Landewé	lid
Mw Saskia Minjon MA	lid

Vrijwilligers

A.A.M. te Beek	beeldbank & databank, digitalisering fotoarchief, vormgeving publicaties
R. Bergmans	excursies
Mw F. Cuppers	catalogisering bibliotheek
Mw. G. Henken	digitale nieuwsbrief, website
Mw. M.A. Hullegie	excursies
Drs. M. van der Kaaij	automatisering database en website
F. Hijszeler	project Groningen SKLN
Mw T. van Rossum-Kuijpers	catalogisering bibliotheek
W. Stokman	boekhouding
Mw L. Stroband-Heinemann	excursies
Mw. E.G.M. Verbeek	excursies
J.M.L. Voets	beeldbank & databank catalogisering
J.H. Wendrich	project Limburg SKLN
Mw drs. L. Wessels	redactie Kasteelkatern

Stagiaires

Mw Iris Koppert

Mw Evelyn Kornalijnslijper

Mw Eline van Rossem

Mw Diana Spiekhout

locatiekeuzes voor buitenplaatsen

archeologische collecties op kastelen

kasteelplaatsen in Utrecht

kastelen met meervoudige grachtenstelsels

